

Jegyzetek

1 Otto Bauer: Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie. Wien, 1907. 186. o. Das Zitat setzt sich wie folgt fort: „Österreich war ein deutscher Staat, als es den Weg zum modernen Staat zwar angetreten hatte, aber noch nicht ans Ziel gelangt war. Wenn die deutschnationalen Schriftsteller darüber klagen, dass Österreich heute kein deutscher Staat mehr ist, so beweisen sie, dass ihr geschichtliches Verstaendnis nicht grösser ist als das der tschechischen Staatsrechtsfreunde; so beklagen sie, dass heute auch die Massen Anteil gewinnen am Fortschritt der Kultur; so jammern sie darüber, dass heute auch die Massen der Bevölkerung aus Untertanen eines Gutsherrn zu Bürgern eines Staates geworden sind. So treibt unsere ganze Darstellung dem entscheidenden Punkt entgegen: wir werden zu zeigen haben, wie die Entwicklung des Kapitalismus und die durch ihn bedingte Entwicklung des modernen Staates die geschichtslosen Nationen zu geschichtlichem Leben erweckt und dadurch den Staat vor die grosse nationale (!) Frage gestellt hat, die ihn so lebhaft bewegt“ (Ebenda, 186–187. o.).

2 II. József például „németesített“, de bizonyára nem gondolt a német national building akkor már létező korai formáira (így például a gondolatmenetünkben is nagy szerepet játszó Herderre).

3 „Signalons que les correctifs modernes apportés á la conception de la nation–Etat, tels l’=internationalisme= (ce Paneuropa que veut dire dans sa forme conséquente, la panacée de l’Etat unique ou =mondial=) et l’idée des fédérations régionales=, etc.) sont entièrement figés au même plan de simplisme mécaniste et ne représentent que de monstrueuses enflures du monisme national“ (Aurél Kolnai: „Les ambiguïtés nationales“. In: La Nouvelle Relève, Jg. 1946, Vol. V., no 6. 537. o.).

4 Lásd erről Kiss Endre: A Typology of Nineteenth Century Concepts of Nationhood. In: East European Quarterly, XXX. No.1. Spring 1996. 47–62. o. <http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-20236231.html>; valamint: Tizenkilencedik századi nemzetképzések ideológiája. In: Magyarságtudomány 1995–96. Szerkesztette: Diószegi László. Budapest, 1996. 27–38. o.

D. MOLNÁR István

Lippóczy Norbert borász
és műgyűjtő emlékezete

„(...) a XV. századtól folyamatosan növekszik a tokaji bor részaránya, majd szinte egyeduralkodóvá válik az északi piacon. Ezzel egyidejűleg folyamatosan kialakul az a gazdasági struktúra, amely évszázadokon keresztül generációról generációra jól működik, felvirágoztatva a borút mentén fekvő városokat, polgárait pedig Európa legmódosabbai közé emelik” – írta *A Kárpátok hágóján át Galíciába* című útikönyv egyik szerzője, Hegedűs Zoltán. Felsorol kéttucatnyi, ma szlovákiai és lengyelországi várost, illetve pincét, amelyekben hegyaljai borokat tároltak. Csak az ismertebbeket említjük: Kassa, Eperjes, Bártfa, Lőcse, Podolin, Késmárk, Ó-Lubló, Ó-Szandec (Stary Sącz), Dukla, Krosno (Sárospatak testvérvárosa), Tarnów, Kraków, Jarosław, Toruń, Gdańsk.

A Lippóczy család a Sáros vármegyei Lipócról származik – olvasható Tadeusz Bukowski katolikus lelkész magyarul közölt írásában. Valójában a szomszéd megyében található, és Gömörlipóc vagy Lipóc a magyar, Lipovec pedig a szlovák neve. A família egyik ága az 1412-ben Luxemburgi Zsigmond királyunk által Lengyelországnak zálogba adott szepességi Podolinba költözött. A magyar-lengyel határ közelében élő tehető emberekhez hasonlóan a 17. században szőlőbirtokot vettek Tállyán. A 120 éve született és 1966-ban elhunyt ifjabb Lippóczy Norbert (1902. február 11. – 1996. június 24.) dédapja, József (1787–1839) vármegyei bíró volt, és a megmaradt számlák szerint 1768-tól tállyai bort szállított az akkor még lengyel-litvánként nevezett államba. A nyereségből újabb szőlőbirtokot vett a hegyaljai településen. 1795-ben Lengyelország megszűnt létezni, és déli-délkeleti részét, Galíciát 1918-ig Ausztria birtokolta. A Lippóczy Ferenc (1812–1891) nevű nagyapja Bécsben kereskedelmi akadémiát végzett, városa polgármestere volt, és – mint egy útikönyvben olvassuk – „több, mint fél évszázadon át szervezte a tállyai birtokokról és másoktól származó tokaji bor kivitelét a lengyel vásárlóknak”. Az apa, idősebb Lippóczy Norbert (1857–1932) a kassai mezőgazdasági akadémián végzett, a 19. század 80-as éveiben vette kezébe a borszállítás irányítását az Osztrák-Magyar Monarchia délkeleti területére és messzebbre is. Leggyakoribb vevőik a misebort vásárló lengyel papok, valamint módosabb földbirtokosok voltak.

A tokaj-hegyaljai borok főleg a 16–17. században voltak keresettek lengyel földön. A kereskedőreteg nem örvendett nagy társadalmi megbecsülésnek, ám, mint Komoróczy György írta *Borkivitelünk észak felé* című monográfiájában, „egyesek kereskedelmi kapcsolatai mégis azt a meggyőződést érlelik meg bennünk, hogy a magyarságban (...) is megvolt az érzék a külkereskedelmi kapcsolatok felvételére és tovább szövése. A XVI. és XVII. században több olyan kereskedő nevével találkozunk, akinek tevékenysége egymagában is megcáfolja a magyarság kereskedelmi képességét kétségbevonó eddigi kishitűségét.” A 17. század második fele után már kevés volt az olyan magyarországi kereskedő, akik maguk szállították a bort

Lengyelországba. „A hivatásos magyar borkereskedők eltűnnek, visszavonulnak; egyrészt beolvadnak az emelkedettebb társadalmi rétegekbe, másrészt a politikai zavarok áldozataivá lesznek” – állapította meg. Az előbbi vonatkozik az 1654-ben (a lengyel Wikipedia szerint már 1556-ban) nemesi címet kapott, nemzedékeken át szőlészettel és borászattal foglalkozó, a dédapától kezdve rangos és gazdag Lippóczy családra, amelynek későbbi tagjai már felsőfokú végzettséggel rendelkeztek.

Idősebb Lippóczy Norbert a 20. század elején a tokaji bor legnagyobb lengyelországi importőre volt, ezért meglepő, hogy Komoróczy nem tudott erről. A már említett útikönyv szerint „számos nemzetközi borversenyen szerzett elismerést a tokaji boroknak”. A Tállyán nyilvántartott híres emberek közül sem szerepel, pedig listájukon csak kettő ismert szélesebb körben: az itt született Zempléni Árpád költő és Károli Gáspár, aki 1584-ben egy évig itt volt lelkész. Neve ugyanakkor ott van 9 helyi szőlőtulajdonos között, akik „birtokai [1915-ben] egész nyáron és ősszel 4-6 [orosz] hadifoglyot foglalkoztattak, akiknek az ellátására személyenként és naponként 1-1 koronát utalt ki a hadipénztár. Ezért az összegért és munkájuk ellenértékéért élelemmel és fűtőanyaggal kellett ellátni őket”. A szőlőbirtokosok 1915-ben 55 újabb hadifoglyot kértek, de küldésükre a következő évben járvány miatt nem került sor. Az első világháború súlyos veszteséget okozott a családnak. Egyrészt szüneteltetniük kellett az exportot, másrészt tőkájuk jelentős része a vásárlóknál maradt, akik közül sokan elpusztultak. Az 1917-es kitűnő termés rendbe tette anyagi helyzetüket. Ekkortól főleg a Trianon utáni Magyarországon működtek. Idősebb Lippóczy Norbert a lengyel állam újjászületése után a dél-lengyelországi Tarnówbán „sikeresen szervezte újjá a tokaji borértékesítést és vált az egyik legjelentősebb borkereskedővé”. A 14. században alapított város, „a reneszánsz gyöngyszeme”, Bem József születésének helye fontos kereskedelmi központ volt, különösen a vasútvonalak kiépülése óta. Hegedűs tévedése, hogy a Lippóczyak „[l]engyel felmenői Tállyán telepedtek le a XVIII. század elején”.

Ifjabb Lippóczy Norbert (1902. március 11. – 1996. június 24.) Kassán járt reálgymnáziumba, majd el is kezdte tanulmányait az ottani mezőgazdasági akadémián. Ez a trianoni döntések következtében megszűnt. Ezután 1919–1923 között Debrecen-Pallagon, a Magyar Királyi Gazdasági Akadémián, a mai Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Karának elődjén, részben Kassáról menekült szakemberektől tanult tovább. A Tanácsköztársaság és következményei miatt csak 1920-ban indult újra a szervezett oktatás. Itt szőlőt is ültettek. Lippóczy 1924-ben vagy 1925-ben egy évre Dániába és Finnországba ment, mint életrajzában írta, „tudása elmélyítése” céljából. Érdeklődési körét szélesítette, hogy északi nyelvrokonainknál Alpo Sailo szobrász házában lakott. Élete végéig tartó gyűjtőszenvédélye ekkor kezdődött: megszerezte a finn nemzeti eposz, a *Kalevala* kiadását 55 nyelven. Pallagi éveiről fél évszázaddal később így vallott: „A debreceni gazdász korombeli időkben a könyvek ejtettek foglyul; ez már tulajdonképpen nagyapám és édesapám szőlészeti és borászati könyvtárának a szorgalmas kiegészítése volt – és az is maradt a mai napig. Végül, amikor mér a saját lábamra álltam, lettem szenvédélyes rabja a szivárvány minden színében pompázó népies üvegeknek.”

Lippóczy Norbert *Üvegfestményeim Tarnówbán* című írásában ezt olvassuk: „(...) 1929-ben telepedtem le Lengyelországban. (...) Ebben az időben határozta el édesapám a lengyel borpiaccal való kapcsolat újrafelvételét. (...) Elhatároztuk, hogy megalapítunk – a már független Lengyelországban -- egy pincészetet, ahonnan a család és a szomszédok által termelt tokaji borokat szétküldhetjük vevőinknek, mint közvetlenül a háború után előállt két vámhatáron keresztül.” Tarnówt tartották a legjobb választásnak, ami légvonalban csupán 260-270 km-re van Tállyától. Figyelemre méltó, ahogy fogalmazott: „Gyakran jártam ez időben haza

autóval Tállyára [!] utána nézni a szőlőknek, pincemunkáknak, valamint a tarnówi pincészet készletének kiegészítését előkészíteni. Útjai során gyűjtötte a népi üvegfestményeket, kerámiát és szobrokat. A bort vasúton Kassán és Muszyna határállomáson át szállították, de 1939-ben „a német invázió miatt” már kerülőúton, Erdélyen, a román-lengyel határon keresztül. Ő is a vonaton utazott, hogy ellenőrizze a bor határon való átjutását. Lengyelül Tarnówbán tanult meg. Ott ma is működik Lippóczy Pince, ami Tokajban is van. Hegyaljára gyűjtőszenvédélye miatt több mint fél évszázad után is pontosan emlékezett. „A népies üvegek sorsára vet fényt saját élményem Rátkával kapcsolatban. Még az 1900-as évek első évtizedének vége felé, rekkenő hőségben, Édesapámmal kocsival mentünk a bekecsi fürdőbe. Amint Tállyán a »városból« kihajtottunk, óriási gomolygó füstfelleg pillantott meg; Rátka ég – mondotta Édesapám” – írta 1979-ben. A zsuppos házak egyik sora leégett, de a másikon 1936–1939 között több üvegekpet talált, sőt 1961-ben is ráakadt kettőre.

Tarnówbán 1933-ban lengyel nőt vett feleségül, aki lengyel nyelv és irodalomtanár volt, és a krakkói Jagelló Egyetemen doktori címet szerzett. Egy fiúk született, aki a Piotr (1935–1997) nevet kapta, jogász lett, tudományos tevékenységének köszönhetően szintén doktorált, a rendszerváltozás után pedig Budapesten diplomata volt. Apja 1992. február 1-én írt levélből idézzük: „(...) nemrég jelent meg Balassa Iván [egykori sárospataki múzeumigazgató] könyve *Tokaj-Hegyalja szőleje és bora* [1991] címen, amelyben családunkról is megemlékezik, bár egy alapos tévedéssel, mert mint lengyel nemzetiségűekről emlékezik meg rólunk. A lengyel nemzetiség fiunkkal, Péterrel kezdődik, aki 5 éves korától, 13 és fél éven át nélkülözötte a magyar apát, természetesen lengyel iskolákban és lengyel anya mellett, – lengyel érzelművé vált.”

A família 1939 szeptemberében, Lengyelország német megszállása miatt – lengyelek tízezreihez hasonlóan – Magyarországra próbált menekülni a mai Nyugat-Ukrajnán, az akkor még közös lengyel-magyar határon, Kárpátalján keresztül. Szeptember 1-én a Lippóczy család és a feleség szülei gépkocsival indultak el kelet felé, de a nagy tömegben egy Lwów (Lemberg, Lvov, Lviv) várostól délre lévő faluban rekedtek. 17-én bekövetkezett a szovjet megszállás. A sofőrrel együtt rekvirálták a gépkocsit, amit egyébként ő használhatatlanná tett, és másnap visszatért hozzájuk. Stráfszekeret béreltek, amelyen csak anyósa és fia számára volt hely. A többiek gyalogoltak, de az országút már megtelt visszafelé jövő lengyelekkel, akik próbáltak eljutni hivatalosan már nem létező hazájukba. A háború idején a lengyelek iránt már ellenséges ukránok hatósága a családdal együtt tartó földijük bőröndjében egy lövedéket talált, de nem őt, hanem Lippóczyt és anyósát tartóztatták le.

A Luck városban töltött két hét után szabadon engedték őket, de az addigi lengyel-magyar határ már zárva volt. 1940 januárjában még megkísérelték a hazatérést a mintegy 150 kilométerre lévő jelenlegi ukrán-lengyel határfolyó, a Bug jegén át, de egy lengyelek lakta faluban elfogták őket. A hatóság három nap alatt összegyűjtött néhány tucat hasonló „szökevényt”, és útnak indította a menetet kelet felé. Lippóczy tiltakozása nyomán megengedték, hogy felesége és fiuk szánon folytassa az utat. Tiltott határátlépés miatt a szovjet állambiztonsági szervezet fogságába került. Az 1939 előtti Lengyelország legkeletibb vajdaságában lévő egyik mai ukrániai városban kihallgatták őket, feleségét és kisfiát nemsokára elengedték, de őt tartós őrizetbe vették. Embertelen körülmények között tartották fogva, Lembergben, majd Dnyepropavlovszkban rá akarták bizonyítani, hogy idegen hatalomnak kémkedett. Végül tiltott határátlépés miatt ítélték 5 év kényszermunkára. Töltést épített a Volgánál. Azt mondták, ha mérnök, gépeket kell szerkesztenie. A gimnáziumban tanult műszaki rajznak köszönhetően legalább másolni tudta mások tervrajzait, aminek köszönhetően több élelemhez jutott. Ezer lengyel társával vagonokba zárták, és két hónapig utaztak északkelet felé, az Urál nyugati

oldalán lévő, távoli nyelvrokonaink lakta Komi Autonóm Köztársaságba, Vorkutába, Európa legkeletibb városába. Útközben a kétméteres óra tett gallyakon is aludtak. Brigádvezetőként ugyanannyit robotolt, mint emberei, hogy napi 9 dekánál több kenyeret kapjanak. Később hasznát vette annak, hogy otthon pálinkafőzdéjük volt: élesztőből vitaminokban gazdag italt kellett készítenie a teljesen legyengült foglyoknak. Szovhozelnöknek jelentkezett, de mert „politikai” elítélt volt, nem mehetett ki a lágerből. Helyette kaszálnia kellett, de mert cipészetet és szabókat kerestek, másokhoz hasonlóan megpróbálkozott a meleg csarnokban végezhető munkával, amibe bele is tanult.

1945-ben szabadult, de mint magyar, 1953 tavaszáig, Sztálin haláláig nem térhetett haza Lengyelországba. Visszatért a cipőgyárba, ahol néhány év múlva ezer ember elismert vezetője lett. Több ezer kilométerre családjától nem próbálkozhatott a Lengyelországba szökéssel, mert százezernél nagyobb lakosságú városokban tilos volt 24 óránál többet töltenie. „Ott akartam lenni, ahol más lengyelek. De amikor megkérdeztem: »Hol gyülekeznek össze a lengyelek?«, kigúnyoltak: »a szőlőben« – emlékezett. Hazajutását, felesége kitartó igyekezetének nyomán, a moszkvai lengyel nagykövetség intézte el. Tállyai birtokát időközben államosították. Visszaemlékezéseit *Zapiski z gulagu (Feljegyzések a gulágból)* címmel a rendszerváltozás után adták ki (Wrocław, 1992). Magyarul nem jelent meg.

Tarnówbán egy élelmiszergyár ecetgyártó üzemének vezetője lett, 1968-ban ment nyugdíjba. Levélváltásaink tanúsága szerint visszaemlékezéseinek megjelenése előtt, Lázár Istvánnak, a *Valóság* folyóirat főszerkesztőjének, mellesleg korábbi pataki lakosnak köszönhetően, a Magyar Televízió portréfilmet készített róla. A folyóirat terjedelmes részletet akart közölni belőle e tanulmány szerzőjének fordításában. Lippóczy Norbert 1992. december 8-án feladott levelében írta, hogy postára tette könyvét, ám az nem érkezett meg. Lengyel nyelvű gépirata nincs meg a Magyar Mezőgazdasági Múzeum könyvtárában, de megvan a múzeum valamelyik gyűjteményében. Néhány oldalnyi részletét magyarul *Tállyától Vorkutáig* címmel 1994-ben a *Rubicon* folyóiratban lehetett elolvasni.

1956-ban egyik alapítója volt a Magyarország Barátai Tarnóvi Társaságának, amelynek példájára hamarosan több tucat városban jött létre Lengyel-Magyar Baráti Társaság, amelyek vért és többféle segítséget küldtek a harcoló magyaroknak. (Így történt Debrecen sajnos mármár elfelejtett testvérvárosában, Lublinban is.) Tarnów két vagon élelemmel, 125 liter vérral és több százezer zlotyval segített. Lippóczy Norbert hálából a városában lévő Egyházmegyei Múzeumnak ajándékozta a Kárpátokból való népi üvegfestményeiből, szakrális szobraiból és kályhacsempéiből álló gyűjteményét. A városban működő Körzeti Múzeumnak hasonlóan sok tárgyat adott. A Tarnóvi Nitrogénművek támogatásával magyar-lengyel történelmi és kulturális kapcsolatok több ezer emlékét, dokumentumát vette meg, amelyek között volt az 1848-as honvédek ábrázoló festmény – nyilatkozta Kovács István polonista történésznek. Felfedezte az 1849. márciusi győztes csatát és szabadságharcos költőnket lovon megjelenítő *Erdélyi vagy Bem-Petőfi körkép* egy részletét. A hatalmas körképet Jan Styka (1858–1925) több társával, köztük magyarokkal együtt festette szabadságharcunk 50. évfordulójára. Akkor Budapesten is kiállították, de nagy sikere ellenére anyagi okból Styka darabokra szabdalta, hogy azokat külön-külön árúsítsa. Az alkotás részleteinek többsége, részben a II. világháborús pusztítás következtében elveszett vagy megsemmisült, de jónéhány megtalálható különböző múzeumokban, illetve magángyűjteményekben. Tarnówbán 36-ot sikerült összegyűjteni. 2009-ben, Bem születésének 215. és hamvai odavitelének 80. évfordulóján a Piac-téren kiállították a panoráma másolatát. Ezt azután bemutatták Nagyszébenben, magyar városokban, köztük 2013-ban Miskolcon és az ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban – együtt a Feszty körképpel. Ugyanakkor látogatott Miskolcra a Tarnóvi Magyarbarátok Társaságának

küldöttsége. Megállapodtak abban, hogy Lippóczy Norbert munkáját folytatva az István nádor borlovagrenddel kialakított együttműködést a hegyaljai borok népszerűsítésében fogják kamatoztatni.

1992-ben Tarnów díszpolgára lett. 1999-ben emléktábla került lakóházának falára ezzel a nyelvünkre leginkább így fordítható lengyel nyelvű felirattal: „*Magyarnak született, lengyellé lett*”. A tábla leleplezésén tállyai küldöttség is részt vett. A borkereskedelemnek köszönhető régi magyar nevével Tarnó díszpolgáráról inkább a rím kedvéért írták, hogy lengyelé lett, mert megmaradt magyarnak. Ott utcát neveztek el róla, itthon megkapta a Becsületrend tisztikeresztjét és a Pro Cultura Hungarica kitüntetést.

Ugyancsak 1992-ben megjelent Lippóczy munkásságának bibliográfiája. 1956-ban az Egyházmegyei Múzeumon kívül a Körzeti Múzeumnak ajándékozta Bimmel kapcsolatos gyűjteményét. A következő évtől gyűjtötte az ex libriseket, amelyek többségének témája a szőlő és a bor. Ezek láthatók Tarnówon kívül Varsóban, a nyugat-lengyelországi Zielona Górában (ahol természetesen is szőlőt), Wrocławban és a budapesti Magyar Mezőgazdasági Múzeumban, amelynek több mint ötezret ajándékozott. Ugyanitt egyes gyűjteményekben őrzik több mint ezer egységből álló szőlészeti és borászati témájú könyveit és kisnyomtatványait. A különböző nyelvű könyvek közül mintegy négyszázat a Szovjetunióban töltött évek alatt gyűjtött össze és vitt haza. A Múzeumnak adott könyvek közül ötven példány 1900 előtti ritkaság. Matits Ferenc szerint, aki lengyel nyelvű forrásokat nem használt, az intézmény Lippóczy-gyűjteménye 1972-ben 1505 tételt számlált. Gyűjtötte a Petőfiről, Balassiról, Báthori Istvánról és Liszt Ferencről szóló könyveket is.

Bibliográfiájából kiderül, hogy 1930-tól kezdve gyakran tudományos igénnyel írt a borászatról. Magyarul jelent meg többek között *Tokaj–Hegyalja bortermelése és a tokaji bor készítési módjai*, *A tokaji bor viszontagságos útja Lengyelországban a XVIII. század közepén*, *a Tokaj–Hegyaljáról Lengyelországban 1726-ban* és *Lengyel bor-útlevélek a XVIII. század első feléből, mint a tokaji borok kísérői* című cikke. Miskolci kiadványokban olvashatók a tokaj-hegyaljai népi üvegfestményekről szóló írásai. Kiállításai közül *Szőlő és bor az ex libriseken*, *a Szőlő és bor a kisgrafikákon*, *a Szőlő és bor az ex libriseken és alkalmi kisgrafikákon* volt látható hazánkban, és részt vett egy kelet-németországi nemzetközi ex libris kiállításon is.

Meg nem jelent visszaemlékezései között van a *Tállyán, Tokaj–Hegyalján születtem* című gépirat. Tevékenységéről szól Bodgál Ferencnek a *Lippóczy Norbert, Tokaj–Hegyalja kutatója* és Sinkó Ferenc *Népek testvérisége – üvegeképeken* című, a *Borsodi Szemlében* 1962-ben, illetve az *Új Emberben* 1985-ben közölt méltatása. Életműve olyan gazdag, hogy másoknak is marad még kutatni való. Földyné Virány Judit szerint Lippóczynak van két, a tarnóvi könyvtár által kiadott rövid életrajza, amelyeket T. Kornyeckzy Katalin lefordított magyarra. Létezik a Szovjetunióban átéltékről szóló visszaemlékezéseinek 14 oldalas, szerzője által lefordított részlete, amelynek dátuma 1989. július 29. Hátha az előbbi kettőből sem hiányoznak a szülőföldjén töltött életszakaszát megőrkítő szövegrészek. Arra is vállalkozhatna valaki, hogy a megyei vagy a szerencsi levéltárban keressen őseiről vagy róla szóló dokumentumokat.

„Egy ismerős hölgynek van egy üvege 1915-ös tokaji boromból, amit talán megkapok a születésnapomra” – nyilatkozta az 1996. március 11-én megjelent városi újságnak. Nem tudjuk, megkapta-e.

Források és irodalom:

Ábrán László: Aki élmunkás volt a Gulágon. = Magyar Nemzet, 1996. augusztus 26. 7. o.
 Balassa Iván: Tokaj–Hegyalja szőlője és bora. Tokaj–Hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát, Tokaj, 1991.
 Balassa Iván: A tállyai Lippóczy család és népe a múlt század elején. In: Bencsik János – Bényei Gáborné (szerk.): Tokaj és Hegyalja VIII. Tállya, 1993. 110–112. o.
 Bedécs Gyula és mások: A Kárpátok hágóin át Galíciába. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015. 160–163. o.
 Bodgál Ferenc: Lippóczy Norbert, Tállya kutatója. = Borsodi Szemle, 6. évf. 1960. 2. szám
 Budzyńska, Elżbieta: Życie oplecione winoroślą. Katolik [Tarnów], 5. 10. (1 oldal másolat)
 Bukowski, Tadeusz: A magyar díszpolgár. = Magyar Napló, 13. évf. 2001. 4–5–6. szám, 74–75. o.
 Bukowski, Tadeusz: Galeria ludowego malarstwa na szkłe a Muzeum Diecezjalnym w Tarnowie. Nadbitka autorska. Currenda 10–12/1988: [Tarnów, szerzői különnyomat], 1–7. o. + Illusztrációk 16 o.
<https://emlekhelyek.csemadok.sk/telepulesek/gomorlipoc-lipoc-lipova>
https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_MEZO_MMMk_25_2018_19/?pg=220&layout=s – Matits Ferenc: Két ország mecénása
https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_MEZO_MMMk-16_1992_94/?pg=326&layout=s — Földyné Virány Judit: Lippóczy Norbert könyvgyűjteménye a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban
<https://ujember.hu> > lippoczy-norbert-szulohazanal – Kovács István: Lippóczy Norbert szülőházánál
hu.wikipedia.org/wiki/Erdélyi_körkép
hu.wikipedia.org/wiki/Tállya
 Komoróczy György: Borkivitelünk észak felé – Fejezet a magyar kereskedelem történetéből. Kazinczy Társaság, Kassa, 1944. 165, 168. o.
 Lázár István 1992. augusztus 19-ei levele.
 Lippóczy Norbert: Üvegfestményeim Tarnóuban. In: Veres László –Viga Gyula (szerk.): A Herman Ottó Múzeum évkönyve, 17–18. Miskolc, 1979. 359–377. o.
 Lippóczy Norbert 1992. április 4-én kelt levele.
 Lippóczy Norbert 1992. december 8-án feladott levele.
 Lippóczy Norbert 1992. február 1-jei levele.
 Lippóczy Norbert: Tállyától Vorkutáig. = Rubicon 5. évf. 1994. 2. szám, 27–30. o.
 Lippóczy, Norbert: Bibliografia. Winiarz, kolekcjoner – działaczkulturalny. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Tarnowie. Tarnów, 1992. 3–52. o. + 13 illusztráció
pl.wikipedia.org/wiki/Norbert_Lippoczy
 Sinkó Ferenc: Népek testvérisége – üvegeképeken. = Új Ember, 68. évf. 1985. szept. 15., 6. o.
 Szlachta, Janusz M.: Wszystkie moje winnice. Dziennik Tarnowski 11 (623) 12 marca 1992 r.
 Tóth-Barbalics Veronika 2022. jan. 24-ei e-mailje.

TRENCSÉNYI László

Hegyközi adalékok a falukutatás legújabb kori történetéhez

Az alábbiakban személyes emlékeimet osztom meg az olvasóval. A véletlen hozta-e? Mindenesetre három különböző periódusban, különböző műhelyek, közösségek, mondhatni: nemzedékek nevében, társaságában végezhettem falukutatói munkát a zempléni Hegyközben. Ami a kutatási eredményeket illeti, azok a maguk idejében a maguk nyilvánosságában hozzáférhetőek lettek. Ebben az emlékező írásban inkább az élmények, belső történetek ízét idézném meg.

Első látogatás

1965 nyara. A budapesti Radnóti Miklós Gimnáziumban már voltak előzményei a falukutatásnak. Érdekes dolog ez, a klasszikusan urbánus összetételű fővárosi középiskola diákjainak és tanárainak érdeklődése a magyar falu sorsa iránt. Persze ott a hagyományba épülő előzmény: az iskola névadója a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának is tagja volt egykoron, s e közösség tevékenységében mindez megjelent. Közéleti konkrétságában: az az osztály, amelybe magam is jártam, KISZ-szervezete névadójául Dési Huber Istvánt választotta – kifejezendő a „népi” elkötelezettséget. Szerveztünk is Csoóri Sándor kitüntető részvételével felolvasó ülést még 1963-ban azokból a szociográfiákból, melyeket az osztálytársak nyári vakációjuk helyszínén készítettek Felsőcsatártól Szigligetig, Dunaremetétől a Kőbányai Gyógyszerárugyárig. Más osztályok – így például az, amelyiknek a palócföldi származású költő, Jobbágy Károly felesége volt a főnöke – szintén teljesítettek hasonló programokat.

De ez a mozgalom – persze a „Radnóti” más akciói, eseményei mellett – már egy új generációval bontakozott ki igazán. Márkus Istvánnak, a falukutatók „igazi” nemzedéke hányatott sorsú tagjának lánya lett iskolatársunk. S a szociológus kezdeményezett egy nagyszabású falukutató táborozást a Hegyközben. Gondos felkészülés után útra keltek a csapatok. Különböző környékbeli falvak iskoláiban jutott szállás, s ki-ki megkapta a feladatát, „felgyűjteni” a szálláshely társadalmának érzékeny valóságát. Egyetemista voltam már ekkor, s párommal, Makai Évával – mintegy ifivezetőként – kaptuk azt a csoportot, amely Vágáshutát nyerte feladatul. A hegyek közé bűvő, sajátosan a völgyekben szétszórtan települt aprófalú centrumában volt az iskola. Vendéglátónk Suba László tanító úr volt, s felesége, a Pozsonyból származott szép énekű Éva asszony (lányuk, Évike is ott sertepergelt a diákok között – ma a budapesti Szlovák Iskola néptáncanára).

Jártuk a falut ünnep- és hétköznap. Próbáltuk szóra bírni a kevés szavú szlovák (vagy tán rutén) asszonyokat, jártuk a temetőt, olvastuk a bedőlt sírkövek feliratait, vasárnap a tanteremben tartott mise hallgatói voltunk. Nehezen nyíltak a szegénységbe, az erdei élet megannyi nehézségébe belefáradt asszonyok. Csak egy adalék: a meredek s amúgy is sovány